

Specifická role prezidentských voleb

Jejich význam k pochopení významu funkce prezidenta

Jak se volí prezidenti v Evropě?

- Narůstající popularita přímé volby
- V nepřímých volbách:
 - volba parlamentem (Lotyšsko, Maďarsko)
 - volba parlamentem doplněným samosprávou s převahou parlamentu (Itálie), resp. vyváženým podílem (Německo)
 - kombinace parlamentní volby a volby s převahou samosprávy (Estonsko)

Pokračování

- V přímých volbách:
 - dominance dvoukolového většinového systému s uzavřeným druhým kolem
 - výjimky Irsko (AV), Island (FPTP) a Bosna a Hercegovina (FPTP, specifická volba tří hlav státu)
- Specifika:
 - na Islandu a v Irsku se nekonala prezidentská volba, byl-li jen jeden kandidát (hypoteticky by to šlo i v jiných zemích)
 - v Irsku se od roku 1945 takto nekonala volba v 5 z 13 případů
 - na Islandu v 12 z 21 případů, má-li obhajující prezident soupeře, obvykle drtivě vítězí
 - v Rakousku by se u jednoho kandidáta konal plebiscit, strany mohou mezi koly hypoteticky změnit nominaci

Problémy nepřímé volby

- V některých systémech možnost zablokování (ČR 2003 třetí kolo až třetí volby, Slovensko 1998 trvale blokováno, blokační menšina HZDS a čekání většiny opozice na přímou volbu)
- Důvodem kvalifikovaná většina, nebo alespoň možnost, aby se v posledním kole mohl volitel zdržet hlasování
- Občas nedůstojný průběh (což ale může mít i kampaň pro přímou volbu)

Výhody a nevýhody

Přímá volba

Nepřímá volba

Role přímých prezidentských voleb

- O jakou volbu se jedná dle důležitosti?
- V prezidentském systému je nejdůležitější
- V ostatních je důležitější volba parlamentu, či prezidenta?
- Možnost odlišení „skutečného“ semiprezidencialismu od „nečistého“ parlamentarismu?

Prvořadá, nebo druhořadá

- Prvořadá prezidentská
 - „trestání“ prezidentské strany v druhořadých volbách (nebo netrestání vládních stran v prezidentských volbách)
 - volba ještě více zaměřená na velké a umírněné strany
 - více neplatných hlasů v parlamentních volbách
 - vyšší volební účast v prezidentských volbách
- Prvořadá parlamentní
 - „trestání“ vládních stran v prezidentských volbách
 - úspěch malých a radikálních stran v prezidentských volbách
 - více neplatných hlasů v prezidentských volbách
 - vyšší volební účast v parlamentních volbách

(Ne)jednoznačné indikátory

Neplatné hlasy

- Méně důležité volby méně motivují voliče si hlídat hlasování/více je nabádají vyjádřit protest odevzdáním neplatného hlasu
- Ne vždy zcela praktický indikátor
- Intervenuje
 - Složitost hlasování – prezidentské volby jsou zpravidla technicky nejjednodušší
 - Specifické situace – odstoupení kandidáta „na poslední chvíli“

Malé strany

- Voliči jsou více ochotni hlasovat pro menší strany, jsou-li volby méně důležité
- Jak měřit váhu malých stran?
 - a) Efektivním počtem kandidátů
 - b) Podílem hlasů pro kandidáty malých stran

Malé strany dle efektivního počtu

- Jasně koncentrovanější soutěž v prezidentských volbách
- Ale – jsou důležitější, nebo jen stranám „nestojí za to“?
- Nejvyšší efektivní počty Francie a Finsko, pak středovýchodní Evropa, pak zbytek západní Evropy

Malé strany dle podílu

- Nejednoznačné (v jedné skupině se „sejdou“ Rakousko, Rumunsko či Francie, ve druhé např. Kypr, Portugalsko či Slovinsko)
- Velký problém s nezávislými kandidáty (mají podporu velké strany?)

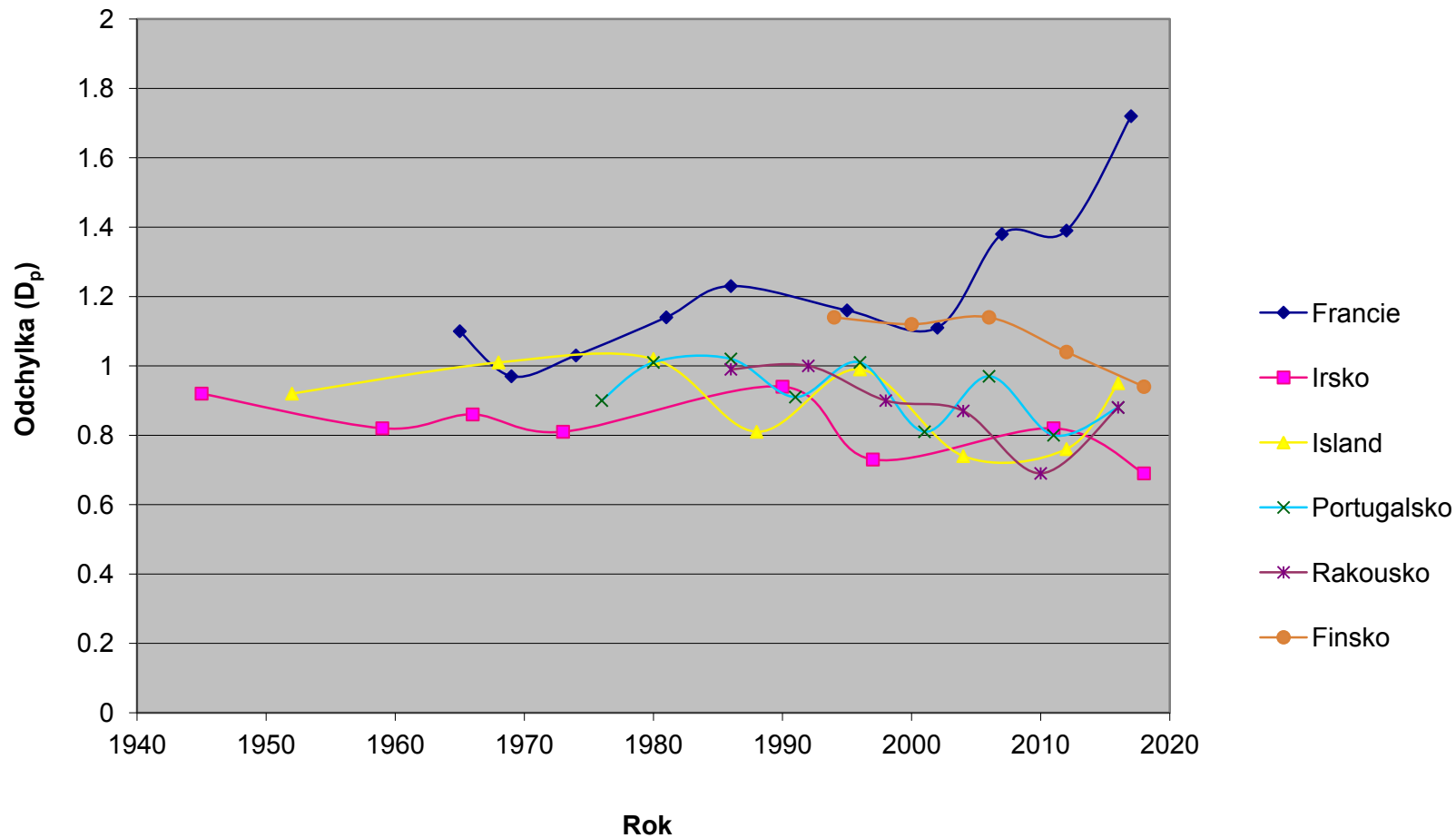
„Trestání“ vládních stran

- Mělo by záležet na poloze v cyklu
- Zkušenost např. ze střední Evropy v tomto směru sporná:
 - dochází k němu, ale trochu jinak, než předpokládá teorie
 - velký vliv toho, zda obhájí stávající prezident

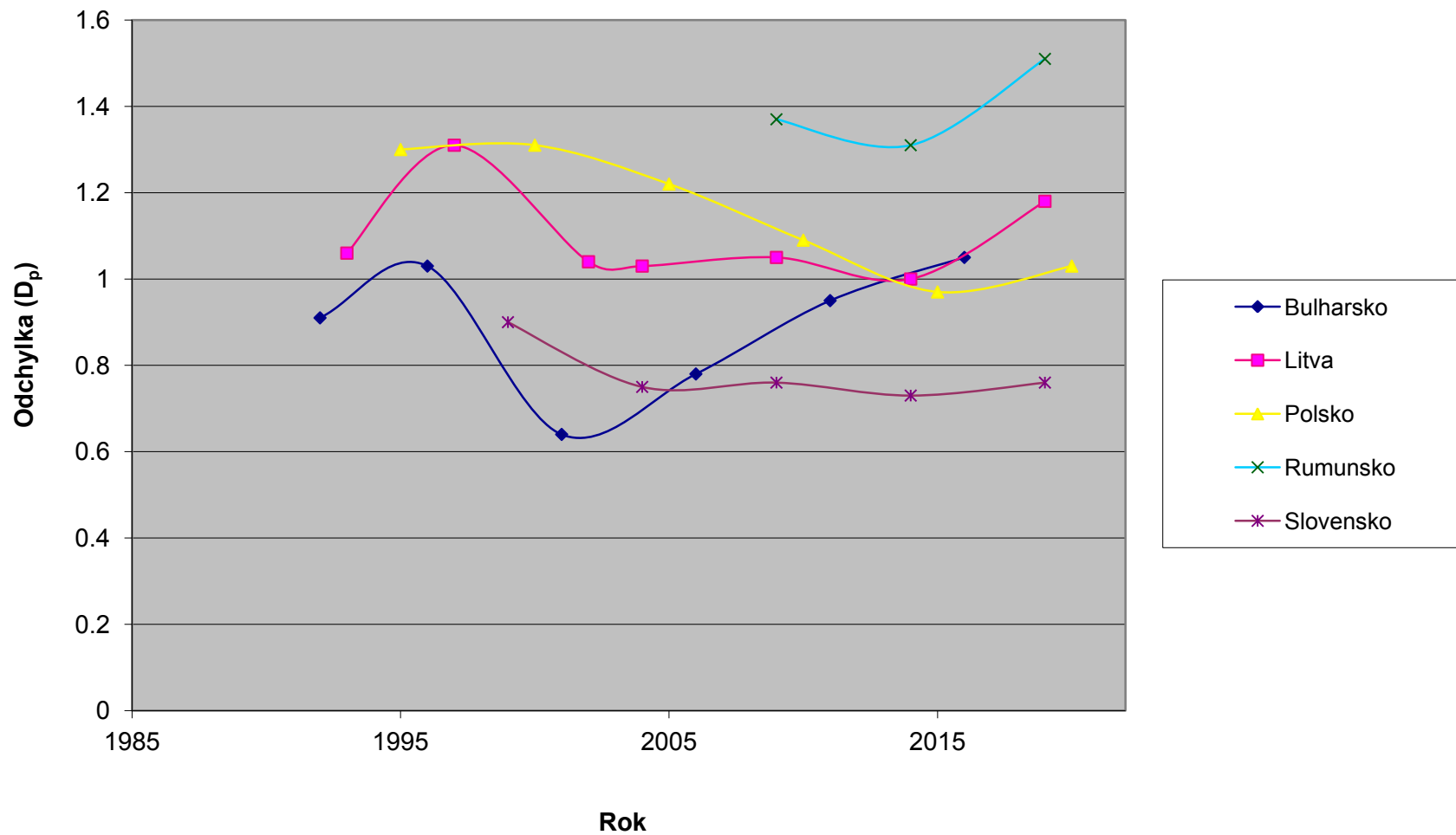
Volební účast

- Voliči spíše volí v „důležitějších“ volbách
- Asi jediný spolehlivý indikátor
- U pěti zemí západní Evropy velmi pěkně ukázal rozdíl mezi Francií a ostatními čtyřmi státy, po připojení Finska je vidět postupně klesající účast u této země
- Ve středovýchodní Evropě nejasné výsledky, ale:
 - v Rumunsku po oddělení termínů parlamentních a prezidentských voleb vyšší účast v prezidentských
 - v Bulharsku a na Slovensku „méně táhnou“ prezidentské volby než parlamentní (s výjimkou posledních bulharských)
 - tam, kde býval původně viditelně vyšší zájem o prezidentské volby (Litva, Polsko) se hodnoty pro oboje volby sblíží

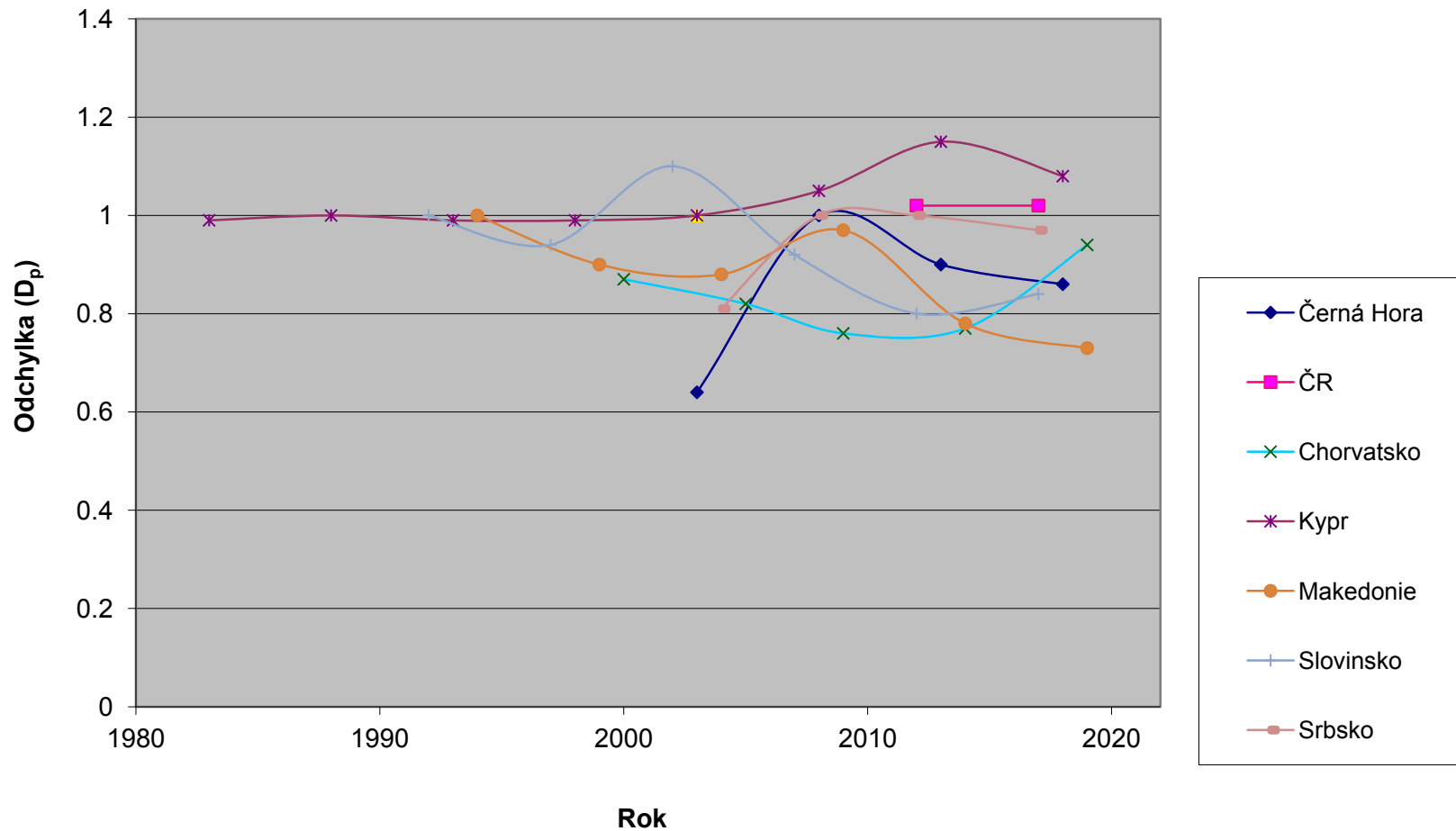
Odchylka od očekávané volební účasti v prezidentských volbách

Odchylka od očekávané volební účasti v prezidentských volbách

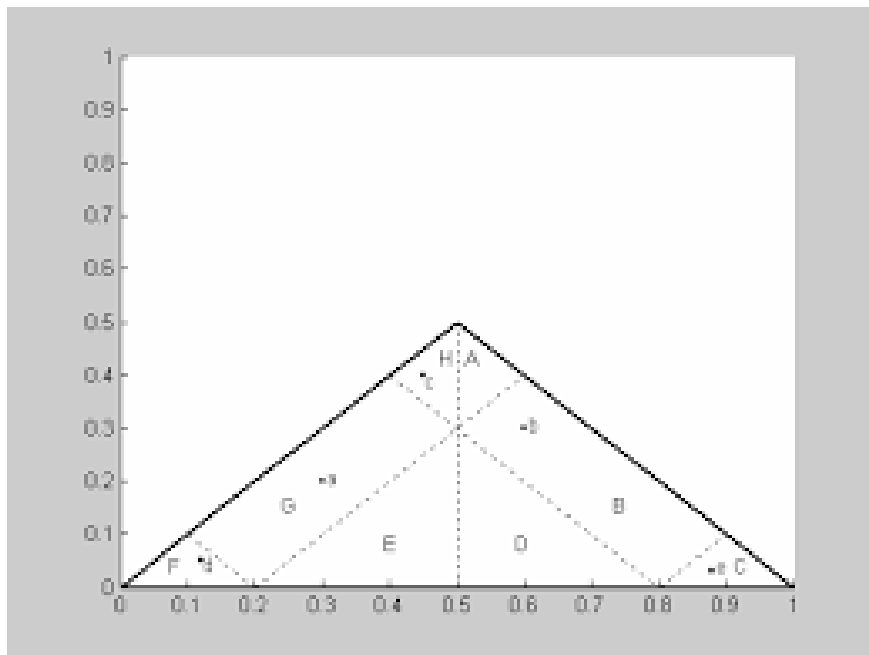
Odchylka od očekávané volební účasti v prezidentských volbách

Soutěživost jako alternativní indikátor

- Jsou parlamentní a prezidentské volby soutěživé stejným způsobem, nebo jsou některé z nich nesoutěživé
- Možnost – nesoutěživé prezidentské volby naznačují menší význam volby (jaký význam má volba, v níž strany ani neusilují o získání nabízeného postu – viz i poznámka u efektivního počtu kandidátů)

Nagayamův diagram

- 8 segmentů (A – H):
 - A. Soutěživý dvoustranický, vítěz má nadpoloviční většinu
 - B. Nesoutěživý dvoustranický
 - C. Nesoutěživý jednostranický
 - D. Nesoutěživý s roztržštěnou opozicí
 - E. Nesoutěživý vícestranický
 - F. Atomizovaný
 - G. Soutěživý vícestranický
 - H. Soutěživý dvoustranický, vítěz nemá nadpoloviční většinu

Vybrané země

Země	Parlamentní volby (segmenty)	Prezidentské volby (segmenty)
Bulharsko	G, někdy E	G, jednou B
ČR	G	G
Finsko	G	G, obh. A, resp. D
Irsko	Do 80. H, poté G	A nebo H, v poslední době G
Island	G, jednou E	G, obh. B nebo C
Kypr	G	G, občas A/H
Litva	G, dříve i E	G, občas B či E
Makedonie	G, jednou E	G, občas A nebo B
Polsko	G, jednou E	G, jednou D
Portugalsko	G, výjimečně B či D	D, výjimečně A, B či E
Rakousko	Do 90. A/H, poté G	Do 90. hlavně H, pak G, obh. B/D
Slovensko	G, jednou E	G, nebo H
Slovinsko	G	G, nebo B/D/E

Zhodnocení

- Podobná soutěživost – Bulharsko (?), ČR, Kypr, Litva (?), Makedonie, Polsko
- Častá rezignace malých stran na prezidentské volby (nekandidují, nebo podpoří společného kandidáta tak, aby to ve výsledcích „bylo vidět“) – Portugalsko, Rakousko, Slovensko, Slovinsko
- Rezignace soupeřů při obhajobě – Irsko a Island často i bez voleb, Rakousko, Finsko